

**ARBETSLIV- OCH
JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS
UTLÅTANDE 3/2009 rd**

**Klimat- och energistrategi på lång sikt: Statsrå-
dets redogörelse den 6 november 2008**

Till ekonomiutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 12 november 2008 statsrådets redogörelse Klimat- och energistrategi på lång sikt (SRR 6/2008 rd) till ekonomiutskottet för beredning och bestämde samtidigt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ska lämna utlåtande i saken till ekonomiutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagsledamot, klimatpolitisk rådgivare Oras Tynkkynen
- jämställdhetsrådgivare Päivi Kannisto, utrikesministeriet
- konsultativ tjänsteman Riitta Viren, kommunikationsministeriet
- industriråd Sirkka Vilkkamo och överingenjör Timo Ritonummi, arbets- och näringsministeriet
- forskningschef Vesa-Matti Lahti, Sitra

- specialforskare Hanna Kalenoja, Tammerfors tekniska universitet
- professor, avdelningsdirektör Peter Lund, Tekniska högskolan
- doktor Juha Honkatukia, Statens ekonomiska forskningscentral
- ombudsman Ilpo Mattila, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf
- näringspolitisk chef Janne Metsämäki, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- finanspolitisk expert Ralf Sund, Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf
- ledande expert Helena Vänskä, Finlands Näringsliv
- miljöekonomisk expert Eini Lemmelä, Företagarna i Finland rf
- ordförande Jari Ihonen, Finska vindkraftföreningen rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

I strategin ställer statsrådet upp som mål för Finland att stoppa tillväxten i slutförbrukningen av

energi och få förbrukningen att gå ner. Den långsiktiga visionen är att slutförbrukningen av energi senast år 2050 ska ha minskat ytterligare med en tredjedel jämfört med nivån år 2020 medan elförbrukningen har börjat minska. Dessutom åtar sig Finland att producera 38 procent av slut-

förbrukningen av energi med förnybar energi år 2020.

För att nå målen måste vi göra nya integrerade energi- och klimatpolitiska insatser med fokus på energieffektivitet, energisparande plus ökad produktion och användning av energi från förnybara källor.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har behandlat redogörelsen enbart utifrån sitt eget behörighetsområde.

Bedömning av konsekvenserna för sysselsättningen

De föreslagna insatserna för att spara energi och minska utsläpp inverkar i hög grad på energiproduktionen, energiförbrukningen och hela samhällsekonomin. De direkta konsekvenserna är att kostnaderna och den allmänna prisnivån stiger, vilket kringskär köpkraften och försämrar den inhemska efterfrågan. En höjd kostnadsnivå betyder att reallönerna sjunker och sysselsättningen väntas försämrats tills de har anpassat sig.

Det står i strategin att konsekvenserna när det gäller sysselsättningen är rätt små i netto, om arbetsmarknaden snabbt anpassar sig till de nya förhållandena och lönerna snabbt sjunker. Om reallönerna sjunker kan sysselsättningen ha återgått till sin jämviktsbana redan 2020. Sysselsättningen återgår därmed till den nivå som anges i basscenariot, men reallönerna är lägre än i basscenariot, vilket framför allt syns i form av lägre konsumtion i hushållen. Om lönerna däremot anpassar sig långsamt och den strukturella arbetslösheten ökar, är situationen betydligt bräckligare när det gäller såväl sysselsättningen som den övriga samhällsekonomiska utvecklingen. Det har alltså stor betydelse för sysselsättningen och hela samhällsekonomin att arbetsmarknaden fungerar och är flexibel.

Vad de insatser och styrmedel som påverkar sysselsättningen kommer att få för konsekvenser och hur arbetsmarknaden kommer att anpassa sig analyseras främst på samhällsekonomisk nivå i strategin. Sysselsättningsprognosen bygger nästan enbart på hur arbetsmarknaden kommer att fungera, hur flexibel den kan vara och

hur reallönerna kommer att utvecklas. Strategin går inte in på hur enskilda insatser eller styrmedel inverkar på sysselsättningen och arbetsmarknaden. I fråga om en närmare beskrivning av arbetsmarknaden hänvisar regeringen till rapport 139/2008 av Statens ekonomiska forskningscentral.

Utskottet anser att analysen av konsekvenserna för sysselsättningen är ganska allmänt hållen och framhåller att man i arbetet med strategin borde ha klarlagt den här typen av konsekvenser mer detaljerat och ur fler synvinklar. Insatserna mot klimatförändringen för med sig att nästan alla sektorer förlorar arbetstillfällen. Visserligen uppstår det samtidigt nya möjligheter inom produktionen av ny energiteknik och anknyttande tjänster. Det är viktigt att satsa på att arbetsmarknaden ska fungera bättre och bli mer flexibel och att arbetstagarna får stöd för att flytta över till nya sektorer och nya jobb.

Vidare är det påkallat att motverka matchningsproblemet i arbetslivet genom att skräddarsy utbildningspolitiken i tid och främja snabb kompetensväxling. Detta är viktigt inom vuxenutbildningen och på yrkesläroanstalter.

Förnybar energi, energieffektivitet och sysselsättning i energisektorn

De föreslagna åtgärderna kommer att få sysselsättningen att gå ner inom nästan alla sektorer. Men det kommer att uppstå nya arbetstillfällen i och med att man börjar använda förnybar energi och ser över energieffektiviteten. Förnybar energi produceras till största delen decentraliserat och kommer från lokala energikällor. Byggprojekt med anknytning till decentraliserad energiproduktion anlitar inhemsk arbetskraft och tillämpar främst inhemsk teknologi, vilket är positivt för sysselsättningen och jämnar ut regionala skillnader.

Nya arbetstillfällen kommer till i synnerhet inom den produktion som nyttjar trä, biomassa och biogaser och i arbetet med att bygga och ta i bruk vindkraft. Ett vindkraftverks hela produktionskedja från material och komponenter till byggarbete och drift sysselsätter för närvarande

ca 10 årsverken/MW. Andelen inhemskt ursprung i de vindkraftverk som byggts i Finland har i bästa fall varit uppe i 80 procent. Den växande hemmamarknaden möjliggör en allt högre genomsnittlig inhemsk andel i projekten. En fungerande hemmamarknad underlättar också för den finländska vindkraftsindustrin i den internationella konkurrensen. Den åtföljande indirekta nyttan via den globala marknaden kan vara mångdubbel jämfört med de direkta effekterna på sysselsättningen. Enligt utredning är det möjligt att 18 000 nya årsverken kommer att uppstå inom vindkraftsindustrin fram till slutet av 2020. För närvarande går det långsamt att bygga och utveckla vindkraftverk därför att bedömningen av miljökonsekvenser och proceduren för miljötillstånd drar ut på tiden och varierar regionalt. Utskottet ser det som påkallat att miljöministeriet snarast möjligt kommer med rikstäckande råd för planläggnings- och tillståndsprocedurer.

För att det ska gå att bygga upp en energiproduktion som nyttjar förnybara energikällor krävs det effektivare styrmedel och ekonomiskt stöd. Regeringen föreslår att Finland inför ett kostnadseffektivt system med inmatningstariff som ska fungera på marknadsmässiga villkor för att främja användningen av förnybara energikällor. Utskottet ser det som viktigt att tarifferna planeras och avvägs så att de får den förnybara elproduktionen att öka tillräckligt snabbt. Offentliga åtgärder ska också sättas in för att öka användningen av förnybar energi inom värmeproduktionen t.ex. genom att påskynda investeringar i syfte att nyttiggöra biobaserat fast avfall och biogas och förbättra annan driftsteknik.

Med tanke på att det ska finnas tillräckligt med elenergi behövs det enligt strategin redan under pågående regeringsperiod ett principbeslut om utbyggnad av kärnkraften som stämmer överens med kärnenergilagen. Då kan kondenskraftskapaciteten som orsakar utsläpp ersättas med utsläppsfri kapacitet, och samtidigt höjs självförsörjningen inom eltillförseln. Det här vägvalet gör det möjligt att bygga ut kärnkraften för att producera elenergi om riksdagen så beslutar. Utskottet framhåller att den inhemska andelen ska vara så stor som möjligt i en eventuell ut-

byggnad av både kärnkraft och annan energiförsörjning.

Insatser för bättre energieffektivitet i byggnader och byggarbete ska enligt strategin främjas med hjälp av styrning genom lagstiftning, ekonomisk styrning och informationsstyrning som gäller både nya och gamla byggnader. Utskottet anser att det här vägvalet är nödvändigt och viktigt. Sysselsättningspotentialen är mycket stor i fråga om reparationer för bättre energiprestanda. Exempelvis uppstod 25 000 nya arbetstillfällen i Tyskland 2002—2004 till följd av ändringsarbeten för bättre energiprestanda i gamla hus (ca 250 000 lägenheter).

Affärsverksamheten kring energieffektivitet och energisparande är betydelsefull ur sysselsättningssynvinkel och det är mycket möjligt att den kommer att kunna sysselsätta allt fler. Det behövs ständigt mer arbetskraft t.ex. inom produktion av energieffektiv teknik, tjänster som främjar energisparande och decentraliserad energiproduktion. Konsumenterna måste få stöd och incitament för att ändra sin livsstil och använda och beställa energieffektiva lösningar. Det bör finnas tjänster och tjänsteproducenter, företagare, som på beställning tillhandahåller energieffektivitetstjänster och planerar och genomför hithörande åtgärder. Det är enligt utskottets uppfattning mycket viktigt att ta fram och stödja en sådan här affärsverksamhet kring energitjänster, inte bara för att få medborgarna att ändra livsstil utan också med tanke på sysselsättning.

Det behövs utbildning, information och rådgivning i klimat- och energifrågor på alla utbildningsnivåer. I strategin föreslås det adekvata resurser för att ordna och utveckla rikstäckande, permanent klimat- och energirådgivning och utbildning. Utskottet framhåller att tjänsterna ska kunna organiseras på flera olika sätt. Rådgivningen ska kunna tillhandahållas av antingen en helt privat eller en offentlig tjänsteproducent. Rådgivningstjänster gör det möjligt att både effektivisera företagsamheten och förbättra sysselsättningen.

Det finns sysselsättningspotential också i forskning och utvecklingsverksamhet inom

energisparande och energieffektivitet plus anknytande företagsverksamhet. Utskottet anser att Finland bör nyttiggöra sin höga tekniska kompetens och göra en internationell framgångshistoria av den tekniska specialkompetensen i att bekämpa klimatförändringen. I synnerhet bör vi nyttiggöra den finländska kompetensen kring kostnadseffektiv användning av biomassa i kraftvärmeproduktion.

Enligt utredning har vi i Finland större potential att nyttja förnybara energikällor och effektivisera energianvändningen än vad som framgår av strategin. Verksamheten kring att ta i bruk förnybar energi och förbättra energieffektiviteten inbegriper viktiga sektorer som växer och utvecklas internationellt. Enligt en utredning som citerar en rapport av ILO och internationella arbetsgivar- och löntagarorganisationer finns det redan nu i Tyskland 230 000 arbetstillfällen inom solenergi-, biomassa- och vindkraftsindustrin. I Spanien är motsvarande siffra 46 000 och inom vindkraftsindustrin i Danmark arbetar 21 000 personer. President Obama har som mål att få fram tre miljoner nya arbetstillfällen inom den s.k. gröna ekonomin. Enligt FN:s prognos kommer det att uppstå 25 miljoner nya arbetstillfällen inom ren energiproduktion fram till 2030. Eftersom Finland har gott om know-how kring ny energiteknik, kan sysselsättningspotentialen vara stor inom den här sektorn. Utskottet anser att strategins konsekvenser för möjligheterna att exportera energiteknik inte ges tillräckligt med rum i utredningarna. De internationellt betydelsefulla strategiska möjligheterna när det gäller sysselsättningseffekterna överskuggas av det inhemska energi- och klimattänkandet.

Arbetet kring klimat- och energifrågorna har sin rot i en omfattande, global förändring i energitänkandet. För en lösning på energiproblemen krävs det en stor, teknisk omställning. Det nya energitänkandet lägger vikt vid utvecklingen av en välfungerande hemmamarknad. För att kunna utveckla ren energi och nå framgång på området behöver vi nya finansieringsmodeller och större riskbenägenhet, i synnerhet när det gäller att lansera innovationer. En stor svaghet i det finländska systemet är att know-how och teknik kon-

trolleras av stora företag som inte är helt öppna för insyn. Små och medelstora företag tvingas ofta på grund av finansiella problem ge upp sina planer på att utveckla bra idéer och omsätta dem i produkter. Det är bara långt framskridna projekt som får stöd. Systemen för att finansiera innovationer måste förbättras så att fri forskning, produktutveckling och riskfinansiering ökar inom de små och medelstora företagens sektor. Finland skulle ha stor nytta av ett ekosystem likt Silicon Valley, som stöder nyföretagande och modiga försök och där det väsentliga utöver finansieringen är att företagaren är beredd att dela med sig av sina idéer och samverka med andra företag.

Utskottet ser det som påkallat att regeringen lyfter fram forskning och utveckling av teknik och innovationer som viktigaste styrmedel. Medlen för forskning och utveckling bör vara avpassade efter betydelsen av energiteknisk utveckling för hela samhällsekonomin och Finlands internationella konkurrenskraft. Satsningar på teknik och lokal energiekonomi skapar tillsammans nya möjligheter på den växande globala exportmarknaden. Det är ett mycket bra vägval att satsa på ny teknik. Utveckling och lansering av teknik spelar en nyckelroll med tanke på sysselsättningen och landets konkurrenskraft.

Pendlingstrafik

Det är viktigt att kollektivtrafiken särskilt i de största städerna blir ett lockande alternativ för pendlare. För den som reser dagligen har det stor betydelse hur trafiken löper, hur trygga och bekväma färdmedlen och stationerna är och vad det kostar att resa. Också andra kan lockas att åka kollektivt om biljetterna är flexibelt prissatta och biljettpraxisen är samordnad. Speciellt viktigt är det att erbjuda biljett- och omstigningsalternativ för dem som använder sig av olika färdmedel och som på grund av sina rörelsebehov inte helt och hållet kan avstå från personbil.

Det blir mer lockande att åka kollektivt om systemet med personalbiljett utvecklas. Med hjälp av personalbiljetten kan man enligt utskottets uppfattning rätt snabbt påverka ett stort an-

tal resenärer per dag. Därför bör den bli ett mer användbart alternativ för arbetstagare och arbetsgivare.

Utöver kollektivtrafiken bör vi satsa på möjligheterna att promenera och cykla till jobbet. Det finns många enkla sätt att utöka gång- och cykeltrafiken. Det bör finnas bevakade utrymmen för cykelförvaring på arbetsplatserna och de anställda bör ha tillgång till rum där de kan tvätta sig och byta om. Det är särskilt viktigt att bygga fler gång- och cykelvägar och att förbättra säkerheten på dem.

Befolkningen ska kunna åka kollektivt också i glesbygderna. En möjlighet är att utveckla t.ex. den anropsstyrda trafiken. Om samhällsstrukturen är gles och arbetsplatserna, tjänsterna och det övriga näringslivet finns långt ifrån bosättningen leder det oundvikligen till ett behov att färdas dagligen och transportera varor. Med en bättre integrerad samhällsstruktur och därmed också en fungerande kollektivtrafik kan man påverka människors rörelsebehov i avgörande grad, men effekterna blir märkbara först på sikt.

Ett förslag i strategin är att utveckla intakta och välfungerande kommun- och regioncentrum med tillhörande tjänster, vilket leder till ett minskat behov att uträdda ärenden i större centrum längre bort. Utskottet ser positivt på detta med tanke på att resorna till arbetet blir kortare samtidigt som möjligheterna till lokal företagsverksamhet och sysselsättning förbättras.

Utveckling av arbetsmiljön

Med tanke på en livsstilsförändring och människornas behov att förflytta sig har det väsentlig betydelse hur arbetet är organiserat och hur arbetsmiljön utvecklas. Det är nu tack vare avancerad informationsteknik möjligt att allt mer arbeta hemma eller i fritidsbostaden och på så sätt minska sitt behov av att röra sig i trafiken. Utskottet anser det påkallat att möjligheterna till distansarbete förbättras genom klara regler och att distansarbete möjliggörs i alla uppgifter som lämpar sig för det. Behovet av att resa i arbetet går att minska också på så sätt att man effektivare drar nytta av de möjligheter som informa-

tionstekniken medger bl.a. genom att förhandla och hålla möten elektroniskt.

Insatserna i fråga om energiförbrukning och energieffektivitet bör även behandlas på arbetsplatserna t.ex. genom att personalen och ledningen i samråd ställer upp energisparmål och tar fram en plan för effektivare energianvändning på arbetsplatsen. Dessutom är det viktigt med rekommendationer och råd för energisparande på arbetsplatser.

Klimatförändringen och genusaspekten

Riktlinjerna och målen i strategin är utformade utan någon bedömning av de könsrelaterade konsekvenserna. Fokus ligger på tekniska och vetenskapliga lösningar och utveckling av tekniska innovationer. Men klimatinnsatsernas genomslagskraft är enligt utskottets uppfattning beroende av många dagliga val som människorna gör när det gäller mat, boende och resande. Det är mestadels kvinnor som bestämmer över detta. Åtgärderna för att spara energi berör i praktiken hushållen antingen direkt eller indirekt. De höjda levnadskostnaderna till följd av de stigande energipriserna drabbar enligt utredning olika hushåll och familjer på mycket olika sätt, vilket ger upphov till problem med inkomstfördelning och social rättvisa. För att strategin ska få önskad effekt måste jämställdhetsfrågorna beaktas inom alla områden i livet, framhåller utskottet. Dessutom bör strategin ta hänsyn till barns och ungas ställning.

Klimatförändringen slår hårdast mot de fattigaste områdena och människorna i världen. Av de fattiga i hela världen är 70 procent kvinnor. De får dagligen kämpa med problem som beror på klimatförändringen, så som torka, översvämning och svält. Men de kan också påverka klimatförändringen. Särskilt i utvecklingsländerna bär kvinnorna det största ansvaret för livsmedelsproduktion, vattenförsörjning, hushållsenergi och nyttjande av naturtillgångar. De kan motverka klimatförändringen, bidra till att minska fattigdomen och generera nya arbetstillfällen genom att vara med och utveckla ett hållbart jordbruk, vattenförsörjning och förnybar energi plus

arbета med plantskolor och plantera träd. Allt det här som kvinnorna gör förbises ofta och vägs inte in i internationella klimatpolitiska analyser.

Insatserna mot klimatförändringen och stödet för anpassningen till konsekvenserna av klimatförändringen utgör i sig ett viktigt jämställdhetsarbete. Om vi lyckas med det kommer också de fattiga kvinnorna i utvecklingsländerna att få det bättre ställt. Utskottet framhäver att Finland har möjlighet att vara ett föregångsland i jämställdhets- och klimatförändringsfrågor. Vi har möjlighet och kapacitet att bidra med spetskompetens på området.

Delegationerna i internationella klimatförhandlingar har haft ungefär en fjärdedel kvinnliga medlemmar. I sitt utvecklingssamarbete har Finland prioriterat en starkt ställning för kvinnor, ett hållbart jordbruk, vattenhushållning, energi och beskogning. Vi driver på dessa frågor både i bilateralt och multilateralt samarbete i in-

ternationella organisationer och i EU. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ser det som påkallat att Finland arbetar för att kvinnorna ska få en stärkt roll också i de nationella och internationella insatserna för att skydda klimatet.

Utskottet påpekar att våra energi- och klimatmål har utformats i arbetsgrupper med bara ett fåtal kvinnor. Alla medlemmar och ordförande i det klimat- och energipolitiska kontaktnätet är män. Däremot är de kvinnliga och manliga experterna i kontaktnätet lika många. Utskottet anser det viktigt att båda könen är jämlikt representerade i arbetsgrupperna inom statsförvaltningen.

Utlåtande

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att ekonomiutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors den 18 mars 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Arto Satonen /saml
vordf. Jukka Gustafsson /sd
medl. Susanna Haapoja /cent
Anna-Maja Henriksson /sv
Arja Karhuvaara /saml
Johanna Karimäki /gröna
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vänt

Esa Lahtela /sd
Jari Larikka /saml
Markus Mustajärvi /vänt
Sanna Perkiö /saml
Paula Sihto /cent
Tarja Tallqvist /kd
Jyrki Yrttiaho /vänt
ers. Juha Rehula /cent.

Sekreterare var

konsultativ tjänsteman Marjaana Kinnunen.